

עיתונות: שחיקת מעצורים

הזמנת עיתונאים על-ידי מחלקת-החקירות של מסיבה הכנסה, כרי להיות נוכחים בעריכת חיפוש בביתו של פוקה הירש. דיברי השופט משה לנדוי באותו עניין ראויים שיהיו חקוקים על ליבם של העיתונאים ורשויות-החקירה:

„למעורר נגדם סבל רב בעיקבות המיכצע שחוקרי מס-ההכנסה אירגנו נגדו ביד רמה. הם שיסו בו את כלי-התיקשורת-הממונית, צמאי-הסנסציות, והירשו להם לחדור אל רשות הפרט של המערער, ועד להורש-המיטת שלו הגיעו — כל זאת אחרי תידרוך מוקדם, שבו הוינו את הכתבים מידע שבחלקו היה כוזב ומנופח. כך הושפל המערער בעיני הציבור, ונעשה מטרה לבזו וללעג, ונגרם נזק חמור לשמו ולעיסוקו, עוד לפני שהובא לבית-המשפט.

„טוב עשה מר אליעזר שילוני, שהיה אחראי למיכצע אומלל זה, שבערותו בבית-המשפט לא ניסה להתחמק מאחריותו, אלא הודה בפה מלא כי, היתה זו טעות בשיקול מצד אלה שמסרו הדבר לפירסום, מתוך פירוש מטעה של מה שמותר להם מביניה זו... היתה זו החלטה שלי, על סמך מידע שהיה לפניי, ועל פי מדיניות-הסברה שקיימנו אז, ושכאמור התגלתה כמטועית.

„מדיניות-הסברה היתה, כפי הנראה, להוכיח קבל עם ועדה שאין משוא-פנים כלפי איש, ושיר החוקרים מגיעה גם אל איש חברה נודע כמו המערער. היתה זאת גישה מוטעית מיסודה, המעידה על עירוב-מושגים מצער. לא על רשויות-החקירה מוטל התפקיד להפגין בפומבי חוסר משוא-פנים בדין, ואל להם להעמיד את החשוד לעמוד הקלון, עליהם לעשות את מלאכתם הרחוק מורקורי-הפירסום, ולהימנע מכל פירסום שאינו דרוש לצורכי-החקירה עצמה. אין מקום לא למסיבות-עיתונאים ולא לתידרוכים מוקדמים לכתבים, ומוטב לנקוט את השיטה הברוקה, שהידעה הראשונה על החקירה המתנהלת תגיע אל הציבור עם הבאתו של החשוד לבית-המשפט לשם מעצרו, ושהפירסום יהיה מוגבל למה שנאמר בישיבה פומבית של בית-המשפט.

הדלפה מכוונת של מהלך החקירה ושל חשדות

תפקיד העיתונות בפרשות וענונו, חווה יערי, גיתית איזראלוב, אוטובוס 300 ואחרות מחייב חשבון-נפש

הסכה לשיטה של המישטרה, ככלי לחקירה. בשיטה זו משתמשת המישטרה בעיתונאים ככלי-ישרת, והעיתונאים נענים לה ברצון. גם כאן פירסום הדלפות כאלה נוגד את כללי מועצת-העיתונות, המטילים על העיתונאי חובה שלא ישמש כלי-ישרת בידי גורם זה או אחר המעורבים בחקירה.

יתכן שבית-המשפט העליון חייב לשנות גישתו, וליתן נפקות מישפטית להדלפות מכוונות או להודעה מוקדמת לעיתונאים על מעצרים. כמיקרים קיצוניים של השפלה או ביווי, הייתי נוטה אפילו לבטל הרשעה, ולא להתחשב בכך רק במידת-העונש, כפי שנעשה בפרשת פוקה הירש. שהחוכה לעיל. נראה שצדדים מישמעתיים כנגד חוקרים ושוטרים לא הועילו, מה גם שהמישטרה שופטת את עצמה; וכידוע, השיפוט המישמעתי העצמי, הנהוג במישטרה, משאיר מקום נרחב לשיפור ולתיקון. לפיכך, התרופה צריכה לבוא מבית-המשפט. אין בכך כדי לפטור את העיתונאים מאחריות לתופעה הפסולה, שבה הם משמשים כלי-ישרת בידי רשויות-החקירה.

הפירסום על החשדות בפרשת אריה אולאי, ראש עיריית אשדוד; בעניינו של מאיר ניצן, ראש עיריית ראשון-לציון; והפירסום לגבי הבדיקות בעניין קרן טדי קולק, שלבסוף כולן הסתיימו ללא הגשת אישומים, הן דוגמות מן הזמן האחרון לשיטה של חרוש-פירסום על חשדות בקול גדול, ואחר-כך סיום העניין בקול-יענות-חלושה.

וכינתים — נגרם נזק חמור למערמם הציבורי ולשם הטוב של איש-ציבור, שלא לדבר על עוגמת-הנפש ושיכרוד-הלכב שהשיטה הזו גורמת.

שיטת הפירסום המכוון, כשהוא מלווה במעצר ככלי לשבירת הנחקרים, חייבת לעורר חרדה בלב כל שוחרר זכויות-אזרח; וחייבת לגרום לנו דאגה עמוקה.

בזמנו נכתב דוח מלומד על-ידי ועדת השופט כבוד לעניין פירסום חשדות או תלונות נגד איש-ציבור. זאת בעיקבות פרשת חשאי-מודעי. מן הראוי שחשדות, אפילו הם מודללים על-ידי (המשך בעמוד 32)

הכותב הוא פרופסור-למישפטים באוניברסיטה העברית, ירושלים.

הקבועים בה נתפרו לפי מידתו ולפי צרכיו של שילטון קולוניאלי. אומנם, ההסדרים רוככו במידה רבה על-ידי פסיקה נאורה וליברלית של בית-המשפט העליון, אבל לא די בריכוך זה, ודרושה רפורמה מקפת ויסודית בחקיקה.

זוהי ההזדמנות להציע לשרה-המישפטים: הבו לנו חוק-עיתונות חדש!

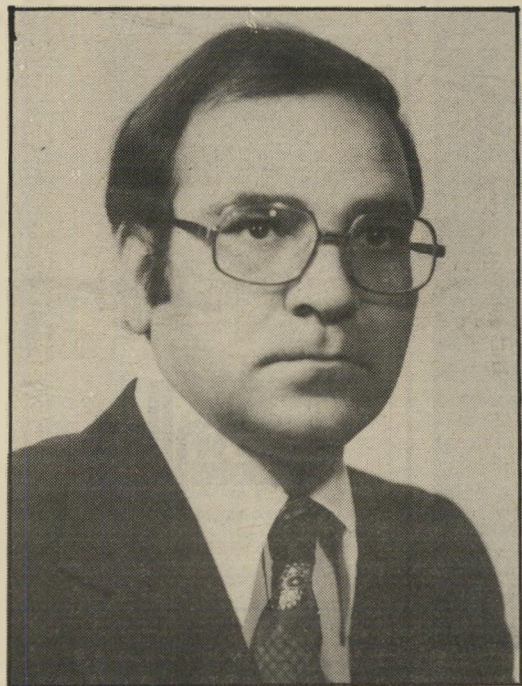
בתחומים לא פחות רגישים, כמו מעצרים מינהליים, עלה כירינו לנסח חוקים ישראלים חדשים; אין כל הצדקה להמשיך ולחיות מפני של חוק קולוניאלי, כמו פקודת-העיתונות.

פושעים נכונבי תיקשורת

אחת התופעות המדיניות בעיתונות הוא הסיקור התיק שורתי הנרחב למושעים, וההתייחסות אליהם כאל רמויות ציבוריות כוללות מתחומים אחרים.

בימים האחרונים התפרסמה תמונתו של „גומאדי“ באזכרה לבנו, משל היה שר או ראש-משלה. גיתית איזראלוב כיכבה בשעריו של שבועון, משל היתה שחקנית כשרט שזכה בפרס. כמות הסיקור של מישפט חווה יערי ואביבה גרנות חרגה מכל פרופרציה סבירה. האנשים זוכים לכינויים „הביבים“ כמו „האנס הבכיון“, „האנס האתלטי“, „האנס מן התיאטרון“, וכיוצא בזה.

קשה להימנע מן המסקנה שמגמה זו, הקונה לה שביטה

בעיתונות הישראלית, היא בניגוד גמור לעיתונות טובה ומקצועית.

לעניין זה אין לי אלא לצטט מכללי מועצת-העיתונות (מובאים בפירסום בעריכת גבריאל שטרסמן) העוסקים בפירסום על עבריינים. אחד הכללים קובע: „יש להיזהר בפירסום קורותיו של עבריין שלא להקנות לו הילה של חשיבות בעיני בני-החוג ובקרב קוראים שאינם מיטיבים להבין בנושא זה. יש להיזהר מגלגל ריפיקציה של הפשע, כלומר להימנע מהארתו של העבריין ומהפיכתו לגיבור או אלי“.

חוששני שהפרקטיקה בעיתונות היא הפוכה לזו הנדרשת בכלל שצוטט.

העיתונות ככלי-ישרת

בידי המישטרה

אם עסקינן בדיווח עיתונאי בענייני-עבריינות, צריך להודות כי העיתונות ממלאת לעיתים קרובות תפקיד של מזרז ומדרבן לחקירת מעשי-עבירה, שכן פירסום על חשד להפרות-חוק מאלצים את רשויות-החקירה לברוק את הטענות. כך, למשל, פירסום הטענות נגד אשר ידלן, בזמנו, נעז את מינויו לתפקיד נגיד בנק ישראל, ומאוחר יותר הביא לחקירה פלילית ולמישפט שהסתיים בהרשעתו.

ואולם בצד התפקיד החיובי, לעיתים חוטאת העיתונות כחטא של שימוש כמיקרופון למישטרה ולרשויות-החקירה, וככלי-ישרת בידיהן. הודעה מראש לעיתונאים על מעצר צפוי היא, כנראה, נוהג שאינו חריג. במיוחד אמורים הדברים כאשר הנעצר הוא איש ידוע בציבור.

בית-המשפט העליון מתח לפני כמה שנים ביקורת חריפה על

ב כל חברה גדולה כוחה של העיתונות, אולם בישראל גדול יותר כוחם של העיתונאים והעיתונות, בשל מימדיה הקטנים של המדינה בשטח ובאוכלוסיה. בשל סידרי-המישטר הריכוזיים, ובשל „סידר-הלחץ“ הציבורי שבו אנו נתונים.

במדינה ריכוזית ואינטנסיבית כשלנו קיימים קשרים אינטנסיביים יותר בין חברי השיכבה הרקה השלטת, ובכלל זה העיתונאים.

500 נושאי המישרות השילטוניות הבכורות ביותר, ועוד כמיספר הזה ממלאי התפקידים בעולם הכלכלי והמישקי, מקבלים את ההכרעות יומיום ושעיה-ישעה, בשאלות מרכזיות בחייה של החברה והמדינה. אלף איש אלה נמצאים בקשר הדוק, ובשיתוף בלתי-פורמאלי, עם כמה עשרות עיתוני נאים, שבמעט הכל גלוי לפנייהם.

מחר, העוצמה של העיתונות, המכונה „המעצמה השביעית“, היא ערוכה לקיום המישטר הדמוקרטי ולאחריות ציבורית של קובעי החלטות במדינה; מאידך, העוצמה הזו, אם נעשה בה שימוש לא ראוי, עלולה להביא לידי פגיעה שלא כדין בזכויות הפרט, או באינטרסים לאומיים חיוניים של המדינה.

לפיכך הוטלו סייגים ומגבלות על העיתונות, כדי להגן על זכויות-הפרט, כגון מישפט הוגן, הזכות לפרטיות, והזכות לשב טוב. על העיתונות למלא את התפקיד החשוב של כלבי-שמירה לשילטון ולנעשה בחברה, ובר כבוד עליה להישמר מפני פגיעה בזכויות הפרט ובאינטרסים חיוניים של המדינה. זוהי משימה קשה, שלא קל לעמוד בה.

אירועים, מזגמות ודפוסי-התנהגות בעולם העיתונות בארץ מחייבים אותנו להפנות את הזרקורים על העיתונות והעיתונאים, ולהציב שאלות על המצוי והרצוי.

דוגמות אחדות מן השנים האחרונות מבליטות את סוג הבעיות העומרות על הפרק:

הדלפה מכוונת של המישטרה לעיתונות הפכה שיטה ללחוך על נעצרים, יחד עם המעצר עצמו

- פירסום קטעים מיומנו של מרדכי וענונו בטלוויזיה הישראלית;
- הדיווח הרחב לפרטי-פרטים בפרשת אביבה גרנות וחווה יערי, בשלבי החקירה והמישפט, באשמת רצח מלה מלבסקי;
- הדיווח המפורט על ניתוחי השתלות-הכבד בבית-החולים „רמב"ם“ בחיפה;
- פירסום תמונת החוטפים שהורדו מאוטובוס 300;

- פירסום כתבות על-ידי עיתונאי בעל-עניין;
- הרשעת עיתונאי בעון מעשי-חטייה על רקע פירסום ומניעת פירסום מזיקים.

על רקע ריווחים על התאבדות של בני-נוער, עלתה השאלה האם ריווחים אלה מעורדים התאבדות, וראוי לצמצם בהם. דוגמות אלה ואחרות מעוררות שאלות לגבי תפקודם של העיתונאים והעיתונות, ולגבי הדילמות הניצבות לפנייהם בעבור דתם העיתונאית.

ניתנה אמת להיאמר: העיתונאים עצמם מתלבטים בבעיות ומשתרלים להתמרדר עימן, ולהעמיד להן פתרונות בהתאם לשינויי הזמן. למשל, ספר-השנה של העתונאים לשנת תשמ"ו, שהוא ה-44 במיספר, כולל בצד החלקים השיגורתיים גם ריונים רציניים בנושאי אתיקה עיתונאית, התגברות הסיגנון „הכסי חיסטי“, או בנושא הדיווח העיתונאי של התאבדות.

אני מבקש להציע הערות והתרשמויות לגבי כמה היבטים של עבודת העיתונות.

מטבע הדברים, בכתיבה על העיתונות, הרגש יהיה יותר על בחינה ביקורתית של תופעות בעייתיות מאשר על הבלטת הישגים והערכה חיובית. אין זאת אומרת שהמאזן הכולל אינו נוטה לכף זכות, אלא שטיבה של בחינה ביקורתית שהיא מתמקדת בבעיות, ולא בהישגים.

בטרם אגש לבחינת התופעות הבעייתיות, מן הראוי להזכיר פתח הדברים, כי למרבה הפער עדיין קיימת במדינת-ישראל פקודת-העיתונות שירשנו מתקופת-המנדט, ואשר ההסדרים